

»Je li Karl Marx imao pravo?«

Mardešićeva kritika hrvatskoga postkomunističkog društva i Crkve u njemu

Ivan Markešić

Ivan.Markesic@pilar.hr

Uvodno

Okosnicu ovoga rada čini Mardešićev članak »Marx je imao pravo?« objavljen kao i drugi članci na koje se ovdje odnosim, u knjizi *Odgovornost kršćana za svijet*¹ u kojemu se on ne bavi Marxom ni njegovim opsežnim ekonomskim, filozofskim i sociološkim djelom niti pak marksizmom, a posebno ne njegovim, kako on sam ističe, »zlokobnim ostvarenjima u brojim komunističkim poretcima jučerašnjice«,² nego se bavi ondašnjom hrvatskom društvenom, političkom i crkvenom zbiljom (a to je razdoblje od 2000. do 2004. godine), e da bi druge oko sebe uvjerio da deklarativno kršćanstvo nema nikakve veze s življenom kršćanskom vjerom, odnosno da mržnja, bahatost, netolerantnost, sebičnost ne mogu u svakodnevnome životu donijeti dobre plodove.

Tekstovi na koje se ovdje osvrćem nastali su i objavljeni u mjesečniku bosanskih franjevaca *Svjetlo riječi*, u razdoblju od 2000. do 2004. godine, dakle u razdoblju koalicijske vlasti u Republici Hrvatskoj, u razdoblju koje je značilo prekid višegodišnjega HDZ-ovog upravljanja državom, a što su svojim zagovorom zdušno i izdašno pomagali mnogi pripadnici klera Katoličke crkve u RH.

Kao angažiranoga kršćanskog intelektualca, čovjeka ushićenog plemenitim i snažnim koncilskim porukama mira i dijaloga upućenih kako svim kršćanima, tako i onima koji to nisu bili, oduševljen porukama o otvaranju Crkve svijetu u kojemu kršćani žive i kojima svijet nije neprijateljski postavljen, Mardešića je uvijek interesiralo življeno, a ne deklarativno kršćanstvo. Svoje kršćansko djelovanje, a to pokazuje i ovaj velebni skup, on je posvetio mogli bismo reći sifovskom poslu – guranju, odnosno pokretanju kotača koncilске obnove u ona nimalo zgodna poslijeratna hrvatska vremena. Hoteći nastaviti Mardešićevo plemenito djelovanje, guranje toga kotača nastavlja danas Kršćanski akademski krug, također uporno i svakodnevno.

¹ Željko MARDEŠIĆ, *Odgovornost kršćana za svijet*, Sarajevo – Zagreb, Svjetlo riječi, 2005.

² *Isto*, 18.

Mnogi će se zacijelo iznenaditi toliko snažnoj Mardešićevoj kritici postojećega hrvatskoga društva, ali i kritici ovozemaljskoga djelovanja Katoličke crkve u hrvatskome društvu, ali i unutar nje same, koju nalazimo u kratkim, ali veoma britkim tekstovima ove nevelike knjižice. U početku stvaranja hrvatske države bio je suzdržan u toj kritici i to stoga što, kako sam kaže, početkom devedesetih nije želio svojim pisanjem naškoditi uspostavljanju i izgradnji nove hrvatske države. Njegovo takvo držanje ondašnji su obnašatelji vlasti smatrali »normalnim« i »očekivanim«, dok bi svako drukčije ponašanje bilo bi nacionalna i vjerozakonska veleizdaja.

Međutim, s otrežnjenjem koje je nadolazilo nakon gubitka izbora 2000. godine, nadolazilo je i pitanje kako se, unatoč činjenici da su u demokratskoj hrvatskoj vlasti u razdoblju od 1990. do 2000. godine, u kojoj su u više od 90% slučajeva sudjelovali kršćani katolici, moglo dogoditi toliko nepravde? Gdje su uzroci tome? Odgovore na to krucijalno pitanje naći ćemo, kako rekoh, u ovoj nevelikoj knjižici.

Gdje su uzroci moralnoga pada hrvatskoga društva?

Odgovor Mardešić nudi već na samome početku knjige, u članku veoma intrigantna naslova: »Ispovijed o mržnji«. U njemu on priznaje ono o čemu govora u uvodniku, da se on kao i mnogi drugi, iz straha da ne bi slučajno svojim otvorenim i britkim govorom naškodio tek nastaloj državi, ponašao da ništa ne vidi i da ništa ne primjećuje, iako mu je, kako sam kaže, »brzo sve postalo jasno i prozirno, slično moru na mojem otoku«,³ da je zlo raslo i širilo se nezadrživom brzinom kroz sve pore ondašnjega hrvatskog društva. Zlo o kojemu je ovdje riječ Mardešić naziva *mržnja* koja je za njega »najveća i najduža opreka kršćanskoj ljubavi«. Oni koji su promovirali mržnju nisu željeli da u ovoj državi i ovome društvu postoje drukčiji, oni koji su različiti od nas, nego da svi moramo biti isti. I da bi ljudima, čitateljicama i čitateljima, bilo razumljivo o kakvu je zlu riječ Mardešić ga definira na sljedeći način: »Nešto kao novi komunizam s drugim predznakom« ili, kazano biblijskim jezikom, »staro vino u novim mješinama«. Osim toga, mržnja je snažna, ona je uspješnija i dugovječnija od tek završenoga rata⁴ jer je tamanila više pobjednike negoli pobijedene. Mržnja će, navodi Mardešić, u Hrvatskoj svoje korijenje naći u politici i gospodarenju, odakle će krenuti u razgradnju »kulture, znanosti, škole, duhovnosti i rodoljublja« i ona je time sve »zarazila i uprljala, ponizila i ispraznila od dostojanstva«, pa stoga, zaključuje Mardešić, »poslije nje (mržnje) ništa ne može biti sveto i sve može biti korisno«.

³ Isto, 11.

⁴ Usp. isto, 12.

Umjesto bivših ratišta i vrućih zgarišta koja su rađala i hranila mržnju, sada to rade politika (*politički vođe*) i gospodarstvo (*moćnici zlata*), kako ih on naziva: oružani rat zamijenjen je ratom riječima (politika) i podmićivanjem (gospodarstvo, a to znači svi segmenti društva), čime se počelo govoriti o drugome mirnodopskom ratu. Svemu tome ulje na vatru dali su i mediji u kojima je, kao i u društvu u cjelini, »grijež šutnje dobro pokrivaio i sakrivaio grijeh mržnje«. Riječ je, dakle, o mržnji kao zlu, o mržnji kao pokretaču silne energije za uništavanje drugoga i drukčijega.

Tih godina početkom trećega milenija papa Ivan Pavao II. zatražit će od crkvenih velikodostojnika da se obavi »čišćenje povijesnoga pamćenja«. Taj poziv naići će u početku i u Hrvatskoj na plodno tlo, ali će ubrzo potom, navodi dalje Mardešić, postati suvišan jer smo kao društvo tada došli do spoznaje da su svi više krivi od nas i da stoga mi nemamo i ne trebamo ni od koga ni za što tražiti oprost.⁵

Omogućivanje mržnje i nesprečavanje njezina bujanja i širenja nije samo propust, nego »izdaja svoje vjere« jer je Bog kršćana određen ljubavlju, a nikako mržnjom, pa bi u tome smislu trebalo kazati da je za vjernike »mržnja najveći mogući grijeh, a ljubav najpreča moguća vrlina«, završava svoj iskaz o mržnji Željko Mardešić.

A, kako je onda Marx mogao imati pravo?

Nazivajući ga »velikim revolucionarom«, ali i prorokom, Mardešić navodi da je Marx svoj novi svjetonazor gradio na temelju dviju premisa:

1. na temelju vlastite kritičke prosudbe postojećega otuđenog (njemačkog) društva i
2. na temelju vlastite usmjerenosti na neku daleku i nepoznatu budućnost u kojoj će tek biti moguće očekivati kako »razotuđenje« danoga (njemačkog) društva tako i uspostavu vladavine »slobode, sreće, mira i pravедnosti«.⁶

Budući da su se mnogi isticali u osudi Marxa i njegova djela, ipak kraha socijalističkoga sustava i njegovih različitih izvedbi nije ni u kojem slučaju potvrdio da je Marxova prosudba stanja postojećeg društva loša i netočna. Odnosno, činjenica da nije došlo do ostvarenja Marxove utopije o stvaranju nekoga novog pravédnog društva, da nije došlo do ostvarenja utopije o besklasnome komunističkom društvu u kojem će ljudi raditi koliko mogu, znaju i umiju, a dobivati onoliko koliko im bude potrebno, to ni u kojem slučaju ne znači da nema »zlog društva«. Mardešić smatra da je pogreška marksizma bila u tome što je vjerovao da se »zlim sredstvima može postići dobra budućnost«, a ne u tome što je »ot-

⁵ Usp. *isto*, 13.

⁶ *Isto*, 18.

krio nepravedni ustroj društva.«⁷ Iz toga naravno proizlazi zaključak: »ukoliko smo dakle dokazali neostvarivost marksizma, time nismo nužno i obezvrijedili njegove kritike stanja u društvu, koje (društvo) pokazuje neodoljivu potrebu da baš nasilnim sredstvima dopre do stanja slobode u budućnosti.«⁸

I sada Mardešić onako kršćanski iskreno kaže da je pad Berlinskoga zida, s jedne strane, srušio i posljednji tračak nade o ispunjenju utopije da se u zlim društvima, kakva su odredom bila sva ondašnja na marksističkoj ideologiji utemeljena društva, može zlim sredstvima stvarati sloboda pa makar i u budućnosti, dok je, s druge strane, pokazao da kršćani svojim djelovanjem nisu opovrgnuli istinitost prvoga dijela Marxova svjetonazora: »onoga o zlom društvu«.

O čemu je zapravo riječ: padom Berlinskoga zida i »brodolomom komunističke civilizacije«⁹ u mnogim su već tada bivšim socijalističkim zemljama, a takva je bila i Republika Hrvatska, na vlast došli vjernici kršćani, odnosno oni koji su se iskazivali kao takvi. Oni su, navodi Mardešić, »imali većinu u predstavničkim tijelima, vlast u medijima, utjecaj u javnosti, potporu Crkve i široku naklonost ljudi zbog svojega hrabrog držanja u komunizmu«. U Hrvatskoj su tada na vlast došli mnogi od onih koji su tijekom pedesetogodišnje komunističke vladavine bili proganjani, zatvarani, kojima su opetovano bila uskraćivana temeljna ljudska prava i slobode, kao što je sloboda govora, vjerničkog izjašnjavanja, sloboda rada i kretanja. Pretpostavljalo se da će ti u vlast novoustoličeni ljudi s tako »bogatim« patničkim i zatvorskim iskustvom, k tome još vjernici kršćani, izgarati u borbi za stvaranje novoga i boljega društva i da će u tome izgaranju uspjeti stvoriti upravo takvo – slobodno i na pravednosti utemeljeno društvo. Međutim, od toga nije bilo ništa!

Iako su ondašnja socioreligijska istraživanja pokazivala da se u suvremenom svijetu stvara nov naraštaj vjernika koji neće osuđivati ovaj svijet niti ga proklinjati, vjernici koji mu neće biti neprijatelji, nego njegovi pomagači u »traženju smisla, nade i spasenja«, takva vrsta kršćana nije se uspjela etablirati u Republici Hrvatskoj početkom devedesetih godina.

Naime, tijekom desetogodišnjega razdoblja – od konstituiranja višestranačkoga Hrvatskog sabora 30. svibnja 1990., pa sve do 2000. godine – kada Mardešić počinje pisati svoje kolumne u *Svjetlu riječi* – kršćani vjernici, iako su, kako on kaže, imali, između ostaloga i »potporu Crkve i široku naklonost ljudi zbog svojeg hrabrog držanja u komunizmu«, nisu uspjeli »demantirati K. Marxa i njegovu prvu istinu o zlu društvu« te su, nastavlja on dalje, upravo te 2000. godine morali »osramočeni otići s političkoga poprišta i prepustiti mjesto drugima«. ¹⁰ A otišli su s vlasti ne silom uličnih nereda, ne, dakle, revolucijom, nego voljom kršćanske vjerničke većine.

⁷ Isto, 19.

⁸ Isto.

⁹ Isto, 26.

¹⁰ Isto, 20.

Naime, na parlamentarnim demokratskim izborima za izbor zastupnika u Zastupnički dom ondašnjega Hrvatskoga državnog sabora, održanim 3. siječnja 2000. godine, HDZ je prvi put u demokratskoj Hrvatskoj izgubio vlast. Iako je HDZ pojedinačno dobio najviše mjesta, ipak je vlast formiralo šest političkih stranaka, tzv. šestorka koju su činili HSS, IDS, LS, HNS, HSLS i SDP. Dogodilo se, zapravo, ono što mnogi kršćani vjernici okupljeni oko do tada vladajuće stranke, nisu ni mogli očekivati. Bio je to šok! Njih su te 2000. godine za sav nerad i nebrigu za opće dobro, za lijenost i neučinkovitost u pretvaranju »zloga« u »pravedno društvo« kaznili njihovi istovjerujući – kršćani vjernici. Upravo, njihovim glasovima na vlast su došli »novi komunisti«. Mardešić to oštromno zapaža i bilježi: »Novi komunisti su se pokazali mnogo učinkovitijim u stvarnom pobijanju svojeg nekadašnjeg učitelja (K. Marxa, *op. I. M.*) nego katolici koji su u nesnalaženju i opijenosti vlašću počeli napadno sličiti bivšim neprijateljima: starim komunistima«.

Potrebno je, međutim, kazati, navodi Mardešić, da je takvo stanje u društvu mnoge iznenadilo više negoli sam pad komunizma. Njegovu krahu mnogi su se potajno nadali, ali nisu mogli sanjati da će katolici koji su prednjačili u oporbi komunizmu zadnji prispjeti »na gradilište novoga demokratskog društva«.¹¹ Bivši komunisti bili su spremniji za nadolazeću slobodu, negoli mi katolici, kaže on. Dopustili smo da nas vode i predvode kao slijepce bivši – preko noći obraćeni komunisti i pretkoncilski politički vjernici. Dok su ushićeni katolici slavili pobjedu nad komunizmom i blagoslivljali sve što im je došlo pod ruku, dotle su bivši komunisti, prema Mardešićevim riječima, osnovali svoje političke stranke i zauzeli sve važnije pozicije u društvu. Kršćani su opet ostali na marginama društvenih događanja. Ne čudi stoga što se među njih uselio nemir, razočarenje, izigranost i prevarenost. Preostalo im je jedino vratiti se u »bolju prošlost« koja će u cjelini zamijeniti budućnost, kako narodnu tako i crkvenu. Razočarani katolici tako su se preko noći pretvorili u »pretkoncilske bojovnike«.¹² Ti novoobraćeni kršćani, koji su, kako on kaže, svukli »odslužene odore neprijatelja kršćanstva« veoma brzo su se snašli i u politici koja nam je kako i onda tako i danas postala važnija od obitelji, prijatelja, od nas samih i našega osobnoga moralnoga habitusa. Ti »novokomponirani preko noći obraćeni vjernici« počеше kao moćni politički vođe galamiti, proklinjati, izopćivati, određivati i zapovijedati, sa svakim bi ratovali, a ni s kim se ne bi željeli pomiriti.¹³ U svome snažnome i neumornom ideološkom radu oni svoj dotadašnji znak »srp i čekić« zamijeniše »križem«.

¹¹ *Isto*, 26.

¹² *Isto*, 27.

¹³ *Usp. isto*, 79.

A sada malo prisjećanje, onako da se ne zaboravi

Mnogi su mišljenja da je promjena na političkoj i društvenoj sceni u Republici Hrvatskoj nastala upravo zbog kršćanskoga nesvjedočenja vlastite vjere u svakodnevnome životu. I to nije bila jedina promjena do koje je došlo te 2000. godine. Temeljem sastava Hrvatskoga državnoga sabora, promijenila se i Vlada RH. Formirala ju je »šestorka« na čelu s Ivicom Račanom, posljednjim predsjednikom partijske organizacije Saveza komunista Hrvatske, dakle na čelo Vlade RH došao je Ivica Račan, predsjednik upravo one stranke koja je okupljala ljude koji su proklamirali utopiju o stvaranju slobode u budućnosti, ali koji su tijekom jednoga dugog razdoblja uspjeli zlim sredstvima stvorili zlo društvo, ali i stranke koja je priznala poraz 1990. i potom omogućila miran prijenos vlasti na HDZ.

Te 2000. godine za predsjednika Hrvatske nije izabran kandidat HDZ-a, dr. Mate Granić. Nije prošao ni u prvome krugu predsjedničkih izbora organiziranih odmah nakon smrti prvoga hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana 10. prosinca 1999. godine. Za predsjednika RH izabran je Stipe Mesić nakon drugoga kruga izbora u kojem će pobijediti kandidata HSLŠ-a i SDP-a, Dražena Budišu. Te godine mijenja se i Ustav RH, a time nastaju i promjene Ustavnoga suda: njegova nadležnost se proširuje, a broj se sudaca s prvotnih 11 povisuje na 13. Uslijedile su promjene u svim sferama hrvatskoga društva. Kršćani nisu uspjeli u njih ugraditi svoje etičke i moralne zasade.

A gdje je bila i što je činila »koncilska Crkva«?

Zanimljiva je Mardešićeva konstatacija da nas je sve iznenadila propast komunističkog sustava. Bili smo uvjereni da je taj sustav bio toliko jak i stabilan, oboružan različitim sigurnosnim vidovima, poput vojnoga sustava, i da mu nema kraja. Gotovo da smo se bili navikli na suživot s njim. Samo nekoliko sanjara govorilo je o njegovoj propasti. Zapadu je bilo u interesu da taj sustav ostane.

Iznenaduje, međutim, činjenica da ni Crkva nije činila ništa na njegovu propadanju. Navikla živjeti u komunističkim katakombama, stjerana na margine društva, osjećala se slobodnom u svojoj ugroženosti. Kao da je uživala u mučeništvu. Međutim, padom komunističkog sustava ona se, navodi Mardešić, »našla na brisanome prostoru svjetovne slobode« izložena najrazličitijim utjecajima izvana i iznutra. Nije se uopće snalazila u novim okolnostima. Nije bila naviknuta na nesmiljeno i bezobzirno natjecateljsko ozračje u kojem je uvijek iznova trebalo dokazivati svoju vjerodostojnost. Mislila je da nju ti napadi trebaju poštediti i mimoići, da ona ne bi trebala biti izložena takvim pritiscima i društvenoj nesigurnosti. Gotovo da se ta situacija nije promijenila sve do da-

nas. Od negdašnje samo jedne velike opasnosti koja je prijetila Crkvi – a to je bio bezbožni komunizam – sada su vrebale mnoge druge opasnosti. Najveća je: nevjera vlastitih članova. Stoga Mardešić s pravom kaže da je »kršćanstvo u svojoj dugoj povijesti općenito bilo uvijek češće ugrožavano zbog nevjernosti svojih vjernika, nego radi nevjere svojih neprijatelja«. ¹⁴

Posebnu vrijednost Mardešić pridaje dijalogu, kako dijalogu kršćana sa svijetom, s drugim religijama, tako i međusobnom unutar-kršćanskome dijalogu i to stoga što je njegovo polazište da nitko nije unaprijed isključen od spasenja, pa tako nitko nije ni izuzet od dijaloga »jer čovjek je put do Boga«. ¹⁵ I tu sada dolazimo do ključnoga pitanja koje postavlja Mardešić: Je li Katolička crkva u današnjemu hrvatskome društvu koncilaska ili nije, a ako jest koliko je koncilaska? Ako je suditi po njegovu vrednovanju postojeće (ondašnje) situacije, a to znači na temelju uporabe temeljnih koncilskih pojmova kao što su ekumenizam, dijalog, Božji narod, uloga laika, zajedništvo, mirotvorstvo i služenje, čini se da se naša hrvatska Katolička crkva nije makla daleko od Koncila. Jer, ekumenizam je, za njega, cvijet koji stalno raste, a ne trava što se brzo kosi. ¹⁶

Pa, pita se Mardešić, ako svega toga ima u tako malim količinama, što bismo onda dobili kada bismo razgovarali o snošljivosti u hrvatskome društvu, o otvorenosti, povjerenju, solidarnosti, uvidavnosti, o suradnji i dobrohotnosti prema svim ljudima na Zemlji. ¹⁷ I ono što je u tom smislu jako važno napomenuti jest Mardešićeva konstatacija u svezi sa sadržajem najvećeg dijela katoličkoga tiska u Republici Hrvatskoj. On, naime, navodi, da onaj tko prati kršćanski tisak zamijetit će zacijelo da se u njegovu najvećem dijelu teško može oteti pitanju je li se u nas uopće zbilo Koncil u svojim poglavitim odrednicama radosti i nade ¹⁸ (*Gaudium et spes* – kako to gordo zvuči!).

Zanimljiva je njegova konstatacija da mnogi svećenici koji imaju zamašna pisana teološka ostvarenja, u svojim tekstovima pa gotovo ni jednom nisu spomenuli riječi na kojima se temeljio Drugi vatikanski koncil, kao ni poruke Ivana Pavla II., pape kojeg je Mardešić jako cijenio nazivajući ga od milja: *Bi-jeli Starac*. A to su sljedeće riječi: dijalog, ekumenizam, vjerska sloboda, nada, radost, opraštanje, kajanje, pomirenje, mir, snošljivost, pomaganje, dobrotu, skromnost. Mardešić zaključuje da su u životu uvijek gubili oni koji su igrali na kartu prošlosti. Ona se nikada nije vratila. Sadašnjost i budućnost, ako se ne iskoriste, prijete da postanu opet neka nova »ljepša« prošlost kojoj neće biti povratka.

¹⁴ *Isto*, 34.

¹⁵ *Isto*, 68.

¹⁶ *Usp. isto*, 78.

¹⁷ *Usp. isto*, 68.

¹⁸ *Usp. isto*, 69.

Kakva nam je perspektiva?

Analizirajući okolnosti te ne tako davne 2000. godine, dakle razdoblje od prije desetak godina, Mardešić će navesti da kršćani koji su imali mogućnost nisu gotovo ni pokušali, a kamoli uspjeti stvoriti pravednije društvo. Zapravo, društvo koje su stvarali i stvorili, nastavlja on dalje, »ponegdje se spustilo ispod razine društva koje mu je prethodilo«. A, nisu ga mogli stvoriti jer su postali dijelom politiziranog kršćanstva ne odričući se pri tome pretkoncilske tradicije koju karakteriziraju kršćansko bojovništvo, sukobi, ideološke optužbe, politikanstvo, svjetovna koristoljubivost, velike riječi bez pokrića, neskromnost i lažni trijumfalizam.¹⁹

Ono što ga je posebno pogađalo jest činjenica da se uopće nije moglo primijetiti da kršćani početkom devedesetih, preuzimajući vlast u svoje ruke, »na velika vrata uvode novi duh pravednosti, slobode, pomirenja, solidarnosti i obrane siromašnih«. Dogodilo se nažalost ono što se nitko nije nadao: kao da ti ljudi nisu posjedovali nikakvih etičkih ni moralnih, a time dakle ni kršćanskih vrednota. Oni su se, navodi Mardešić, počeli natjecati

- 1) da bi zasjeli u prve redove,
- 2) da bi primili nezaslužene aplauze,
- 3) da bi zauzeli bolja mjesta i
- 4) da bi se domogli i stekli »nezarađena bogatstva«.

Osim toga, on u svome ocrtavanju lika i djela ondašnjih kršćana, a mislim da se u tome nismo promijenili do danas, navodi kako nitko od njih u tome desetogodišnjem razdoblju nije nikada:

»dao ostavku zbog lažne pretvorbe,
nitko nije istupio javno zbog zlorabe vlasti,
nitko nije osudio nepravdu,
nitko se izdvojio mišljenjem zbog stanja u društvu,
nitko ustao u obranu zapostavljenih«.²⁰

A što su onda činili u tome vremenu, upitat će mnogi? Odgovor nije teško naći, iako će većina reći da i nisu imali vremena posvetiti se izgradnji pravednijega društva jer je u tome razdoblju najmanje pet godina bilo ispunjeno ratom, obranom od velikosrpske agresije. Točno, odgovorit ću odmah. Ali, izvanjska nevolja ne mora i ne smije biti alibi za činjenje nepravdi i za stvaranje i omogućivanje postojanja nepravednoga društva.

Mardešić navodi da su se kršćani u to vrijeme s drugima samo gurali tko će zauzeti prikladnija mjesta na crkvenim slavljima, koga će od njih prvoga pozdraviti župnik, biskup, nadbiskup ili kardinal. Uz to su se natjecali u javnoj samohvali o svome rodoljublju i svome katoličanstvu. Javno sudjelovanje na

¹⁹ Usp. *isto*, 16.

²⁰ *Isto*, 20.

svetim misama, sjedeći u prvim redovima, sudjelovanje u pričesti, a potom i na ručkovima u župnim uredima i dvorovima. Takvu sumornu sliku hrvatskih kršćana Mardešić završava sljedećim riječima:

»Svojim životom – kroz ovih deset godina vladanja – nisu vjernici uspjeli upravo ničim opovrgnuti stajalište K. Marxa da je svako društvo sastavljeno od sukoba privatnih interesa, trke za bogatstvom i položajima, a ne od ljudskih ideala i moralnih zasada.«²¹

O demokraciji je riječ

Ni o čemu tako često Mardešić ne piše kao o demokraciji i o njezinu udomaćivanju u hrvatskome društvu. Kao vjernik kršćanin, on o demokraciji govori uvijek iz perspektive odnosa kršćana prema demokraciji. U članku »Katolici i demokracija« ističe da su posljednjih stoljeća katolici odbijali demokraciju smatrajući je »središnjim krivovjerjem modernoga doba«. Takav stav imali su sve do Božića 1944. godine, do govora pape Pija XII. u kojemu on priznaje vrednote demokracije, nakon što su nedemokratski sustavi, kojima je on u mnogočemu bio naklonjen, pretrpjeli svekoliki moralni i vojni »neiskupljiv i potpun poraz«.²²

Kad je riječ o demokraciji na našim prostorima, e tu stvari stoje nešto drukčije. Iako smo, navodi Mardešić, svi priželjkivali »slobodu za vjeru i ulazak u društvo zapadne demokracije«, danas demokracija zauzima donje mjesto na tablici vrednota. Nju se okrivljuje i sotonizira. Koliko ona nije bila dobrodošla u ondašnjim katoličkim krugovima rječito govori njegov iskaz: »Demokracija je među vjernicima pala na zadnje mjesto i bije je zao glas. Štoviše, nije rijedak slučaj da se u katoličkim novinama demokracija već grubo izruguje ili čak sotonizira. Da čovjek dobro ne protrlja oči, pomislio bi da su mu podmetnuli neki stari tekst iz komunističkih vremena: isti dokazi, rječnik, prezir, odbacivanje, nesnošljivost i nepogrešivost.«²³ I ne treba stoga čuditi što su upravo u negativnome odnosu prema demokraciji i zahtjevima koji iz nje proizlaze zajedničku uporišnu točku našli bivši »stari« komunisti i pretkoncilski (nedemokratski) katolici. Mardešić navodi da to njihovo na nedemokratskim osnovama utemeljeno savezništvo karakterizira »zajednička mržnja svega što je novo, hrabro, slobodoumno, mladenačko, kulturno, moderno, radosno i napredno«.²⁴

Saznavši za zlodjela koja su tijekom Drugoga svjetskog rata mnogi počinili u ime demokracije, katolici se ipak okreću demokratskim modelima i današnju bi demokratsku Europu bilo nemoguće zamisliti bez doprinosa demokršćan-

²¹ Isto.

²² Usp. isto, 23.

²³ Isto, 24.

²⁴ Isto.

skih stranaka. Upravo su demokršćani, navodi Mardešić, bili glavni inicijatori sazivanja Drugoga vatikanskog sabora na kojemu je otkriveno ono »novo lice Crkve« čija svetost ne proizlazi iz pretrpljenoga progonstva, nego iz činjenice da »ljubi i prašta«. ²⁵

Umjesto zaključka

Pitat ćete, ima li išta dobrog što čine ili učiniše katolici? Ima li išta u ovome podneblju korisnoga što učiniše ili bi trebali učiniti katolici? Da, odgovorit ću, ima jako puno, i to stoga što se svi odgovori nalaze u rukama kršćana i što o njima ovisi kako će »stvari posložiti«. Da bi se svijet u kojem živimo poboljšao, kršćani će, smatra Mardešić, morati biti »predvoditelji mira, opraštanja, dijaloga, pomirenja i demokracije«. ²⁶ Oni su se nažalost u postkomunističkim zemljama u kojima su bili glavni i neumorni pokretači demokratskih promjena, ipak na kraju našli »na krivoj strani«, na strani »razbuktavanja ideoloških sukoba, proizvodnje neprijatelja, otklona modernosti i širitelja teorije urote«. ²⁷ A da je ipak kršćanski moguće govoriti o ekumenizmu, pomirenju, suživotu, dijalogu zaraćenih, Mardešić navodi iskaze braće Kupreškića iz srednjobosanskoga gradića Viteza nakon njihova povratka iz Haaga u kojem su robijali nakon što su bili nepravedno optuženi. ²⁸

Na kraju, pita se Mardešić: »Je li Karl Marx imao pravo?« te odgovara: »Jest i nije.« Naime, on smatra da odgovor na to pitanje ovisi o kršćanima i o njihovu htijenju i trudu da izgrade bolje društvo. Ipak je povijest pomogla kršćanima u tome što je padom Berlinskoga zida obezvrijedila Marxovu postavku o skorom ostvarenju iluzije o besklasnome društvu. Drugu postavku o zlome klasnome društvu moći će obezvrijediti jedino kršćani, ali ne tako što će jednu ideju, odnosno jednu ideologiju, zamijeniti drugom idejom, odnosno ideologijom, nego tako što će svojim životom i životnim svjedočenjem kršćanske vjere stvarati bolje i pravednije društvo. Sve dok se to ne dogodi Karl Marx će imati pravo.

I danas kao i onda živimo u prostoru triju međusobno povezanih procesa:

1. živimo u društvu u kojem se ratuje riječima
2. živimo u društvu u kojemu te riječi proizvode mržnju među posvađanim dijelovima hrvatskoga naroda i
3. živimo u društvu u kojem se kao posljedica svega navedenoga širi beznade i potpuno nepovjerenje u budućnost. ²⁹

²⁵ *Isto*, 52.

²⁶ *Isto*, 25.

²⁷ *Isto*, 41.

²⁸ *Usp. isto*, 43.

²⁹ *Usp. isto*, 86.

Stoga je zadaća Crkve u Hrvata postati

1. Crkvom mirotvorstva nasuprot ratu zlih riječi,
2. Crkvom dobrote nasuprot proširenoj mržnji i
3. Crkvom nade nasuprot općem beznađu i klonuću naroda.³⁰

Međutim, završimo i ovaj dio Mardešićevim riječima: »Nije na nama kršćanima da pobjeđujemo svijet nego da ga dobrotom spašavamo.«

Nedavni pohod pape Benedikta XVI. Hrvatskoj ponovno je pokazao i potvrdio svu opravdanost Mardešićeve kritike kvazikršćanskoga hinjenja odanosti hrvatskih katolika Katoličkoj crkvi. Tolika želja za javnim pojavljivanjem, rukoljubljenje i ulizivanje do degutantnosti, a s druge strane društvo i država znanja nisu u situaciji osigurati zapošljavanje mladih znanstvenika kojima svi mi ovdje dajemo legitimacijsku dopusnicu da su sposobni sudjelovati u stvaranju boljega i pravednijega društva.

Nikada stoga nije kasno početi se vježbati u demokraciji.

³⁰ Usp. *isto*, 87.